

*Memoria
textelor
arestate*

Memoria
textelor
arestate

MARIN NIȚESCU

Dialectica Puterii

3

Satul

Nicăieri dezorganizarea, dezinteresul și apatia nu sunt mai mari decât în agricultură. Lucrurile sunt cunoscute și în parte recunoscute și în discursurile oficiale. Dar ceea ce nu s-a spus și probabil nu se va spune niciodată este un lucru pe care îl știe aproape toată lumea și anume, ruina de fapt a gospodăriei țărănești. Și aceasta înseamnă nu numai desființarea țărânimii ca o clasă socială, ci și anularea ei ca tip uman cu identitate morală și spirituală proprie, și transformarea într-o masă amorfă de lucrători agricoli, cu o fizionomie morală incertă, dacă nu de-a dreptul reprobabilă.

La început s-a vorbit și s-a acționat în numele întregii țărârimi, ca o clasă omogenă, pentru a se lovi în boieri și în moșiile care mai existau la sfârșitul ultimului război. Aceștia au fost expropriați și lichidați, iar pământurile date țăranilor mai săraci, sau transformate în ferme de stat. Dar curând după împroprietărire a început acțiunea de colectivizare. Pentru a se înfrânge rezistența țăranilor, adică refuzul lor de a renunța la pământ, aceștia au fost împărțiți – și în acest caz ca și în toate celelalte, după modelul sovietic – în trei categorii sociale: chiaburi, mijlocași și țărani săraci. Sloganul lansat atunci a fost: „Sprijină-te pe cei săraci, aliniază-te cu mijlocașii și lovește în chiaburi“. Drept urmare, chiaburii au fost declarați exploatare, lipitorile satului, sabotori etc. și cei mai mulți au luat drumul închisorilor. Apoi a venit rândul mijlocașilor care formau majoritatea țărânimii. Cotele obligatorii de cereale, de carne, lână, lapte, ouă, fructe etc., impozitele grele, propaganda continuă și mai cu seamă tot felul de presiuni, de așa-zise „procese publice“, au fost mijloacele prin care, în cele din urmă, s-a realizat colectivizarea. Niciodată nu se vor putea cunoaște toate abuzurile, silniciile și umilințele la care a fost supusă timp de un deceniu țărâimea. Peste 80000 de țărani,

Marin Nițescu

MEMORIA

46

după dezvăluirile regimului însuși, au fost arestați, judecați și condamnați la muncă forțată la Canal, de unde mulți nu s-au mai întors niciodată.

Colectivizarea a distrus elanul celei mai numeroase categorii sociale din țara noastră. Împroprietărirea masivă din 1921, la sfârșitul primului război mondial, a scos țărănimea din apatia ei seculară. Pământul primit atunci a dat țaranului sentimentul de demnitate, i-a creat ambiția de a se îmbogăți, de a se ridica la condiția unei vieți civilizate și libere. Nici o perioadă din istoria noastră nu a cunoscut o mai mare emulație, o mai mare revărsare de energii în viața satului, decât perioada dintre 1921 și colectivizare. Atunci s-a născut o nouă țărănime, dinamică și întreprinzătoare, din mijlocul căreia s-au ridicat la cultură mai multe nume decât în toată istoria noastră de până atunci. A fost perioada cea mai strălucită din viața satului nostru. Ar mai fi fost nevoie de încă cincizeci de ani pentru ca acest imens izvor de energii eliberate să prefacă întreaga noastră societate, să elimine tarele pe care ni le-a cultivat istoria și să ne creeze o altă psihologie.

Elanul ei a fost însă retezat în mod brutal. Izvorul energiilor și al sentimentului de independență, *pământul*, i-a fost luat. Colectivizarea a readus letargia seculară, apatia, dezinteresul, a retrezit simțământul sclaviei fanariote. Aici este cea mai mare pierdere a noastră. Ce a urmat se știe și se vede. Nicăieri distrugerea formelor cu fond și instituirea forțată a unor forme hibride, lipsite de un fond real, nu este mai vizibilă și mai paralizantă decât la sat. O populație de zece milioane de țărani agonizează într-o situație mai mult decât precară, într-un provizorat fără sfârșit, lipsită de identitate socială, profesională și spirituală. Nici ai satului, nici ai orașului, nici muncitori, nici agricultori. Zece milioane de țărani sunt practic pe drumuri, navetiști între sat și oraș, aproape în stare nomadă. Singurul lucru care le-a mai rămas e casa și un petec de grădină. Aici își întrețin încă iluzia micii lor gospodării. E ultimul punct de rezim al țaranului, de rezistență sufletească, ultima firavă apărare a lui ca om. Dar sistematizarea satelor, care se anunță ca program, îi va lua și acest ultim loc sub soare și-l va înregimenta în turma blocurilor–cazărmi. Sistematizarea va desăvârși la sat sfărâmarea formelor cu fond, adică a unei realități seculare, a unui tip de umanitate care a fost satul nostru și, ceea ce e și mai grav prin consecințe, va lega total și pe țaran, prin mii de fire economice și psihologice, de stăpânul absolut – partidul.

Odioasa „sistematizare“, eufemistic numită astfel, la care

partidul nu va renunța niciodată, va transforma satele noastre milenare în niște mici colonii sau lagăre de concentrare, amestec de pușcărie și cazarmă militară, îngrămădite pe o suprafață cât mai mică în câteva blocuri cubice, mizere și uniforme. Oamenii vor mânca la cantină și copiii vor fi crescuți de la naștere la creșă, pentru a nu mai ști care sunt părinții lor. Restul nu va fi decât muncă. În aceste „sate“ ale viitorului nu prea îndepărtat nu vor mai exista biserici și nici cimitire. Oamenii vor fi incinerati pentru a nu mai ocupa terenul cu mormintele lor. În aceste așezări cenușii nu vor mai cânta cocoșii în revărsatul zorilor și nu vor mai lătra câinii. Țăranii vor fi transformați din *locuitori* în *locatari* și nu vor mai avea decât brațele lor de muncă. Astfel se va șterge identitatea milenară a unui popor și o dată cu ea se va încheia istoria lui, deschizându-se porțile erei devălmășiei internaționaliste, a visului contopirii popoarelor.

Nu trebuie să întrebăm care sunt rațiunile economice pentru care partidul pregătește „sistematizarea“ satelor. Asemenea motivări nu vor lipsi desigur din demagogia de rigoare, dar adevăratele scopuri rămân inavuabile și ele țin de dialectica puterii. E vorba și aici de nevoia degenerată, devenită program, de a stăpâni omul în totalitatea ființei lui. Fiind lipsiți de totul, nemaiputând avea nici măcar o capră, un purcel sau o pasăre, țăranii vor fi în întregime la discreția puterii. Acesta e *scopul real* al „sistematizării“ care ni se pregătește.

Înainte curtea țăranilor era plină de vite, de oi, de porci și de păsări. Acum, ici și colo dacă mai vezi câteva oi, o capră – numită înainte de colectivizare „vaca săracului“ –, sau un măgar. Astăzi copiii de la țară cresc fără lapte. E o realitate pe care, dacă cumva nu o cunosc sau nu o cred, o pot verifica și tovarășii conducători.

Înainte oamenii munceau de dimineața până seara, fără a-i îndemna cineva de la spate. Acum, majoritatea bărbaților tineri se duc și lucrează pe diverse șantiere sau în fabricile din apropiere ca muncitori necalificați, mână ieftină de lucru, iar cei rămași, copiii, femeile și bătrânii muncesc în silă și de mântuială pentru venituri derizorii. A fi salariat, indiferent unde și cu ce salariu, a devenit visul de aur al țăranului. Hărnicia exemplară a acestor oameni, atunci când știau că rodul muncii e al lor, a dispărut. Munca a devenit pentru ei o silnicie, de la care caută să se sustragă cât mai mult. Nu știu să existe un popor mai muncitor, atunci când el știe că muncește pentru sine, dar nu cred să se afle un altul mai dezgustat de muncă în condițiile aduse de colectivizarea socialistă.

Înainte, țăranul aproviziona piețele orașelor. Acum el e nevoit să cumpere pâine și alimente de la oraș, atunci când le găsește. Politica față de țărani este că se preferă ca porumbul și grâul sau fânul să rămână pe câmp nerecoltat decât să li se dea mai mult pentru a-i atrage la muncă. În locul unor stimulente, regimul preferă să folosească constrângerile, cum ar fi, de pildă, retragerea lotului ajutător atunci când țăranul nu prestează un număr de zile muncă la gospodăria colectivă. Și multe altele.

E drept că țăranii nu mor de foame, dar nici nu au suficient pentru a nu se mai teme de ziua de mâine și pentru a lucra cu trageră de inimă. Este aceeași politică a strictului necesar care aici ia forme extreme. Dacă partidul nu îngăduie, din motive de dogmă și psihologie, bunăstarea, el nici nu-și poate permite să riște răscoale din cauza mizeriei.

Furtul din gospodăria colectivă a devenit la sat o practică generală, preocuparea de fiecare clipă. Fură toți, fiecare de unde poate și cât poate: câțiva porumbi, un buzunar de grâu, un ciorchine de strugure, o varză, câțiva cartofi, un snop de coceni sau un balot de paie. În fiecare zi oamenii aduc acasă câte ceva ascuns sub haină. Justificarea morală pe care și-o oferă – pentru că ei încă mai țin la acest lucru – este că iau din pământul și din munca lor.

Agricultura a rămas încă sursa principală din care statul realizează banii și devizele străine necesare industrializării. Peste 70% din valoarea exporturilor se realizează din agricultură. Restul de procente reprezintă produse ale industriei, multe însă vândute sub prețul lor de cost. Industria se realizează astfel pe ruina agriculturii. Dacă mica gospodărie țărănească s-a ruinat, marea agricultură e dezorganizată și ineficientă. Regimul a depus toate eforturile pentru a distruge gospodăria individuală, dar nu a fost în stare să creeze o agricultură nouă.

Acești 30 de ani au desființat țăranimea ca factor economic, ca identitate morală și umană distinctă, au transformat-o într-o masă informă, fără un statut social precis. *Consecințele* cele mai grave ale desființării proprietății agrare nu sunt, în definitiv, de ordin economic, ci de *ordin moral și uman*.

Partidul și intelectualii

Puterea comunistă a debutat și s-a consolidat pretutindeni printr-un divorț radical cu individul de valoare, în general, dar mai cu seamă cu intelectualii. Aceștia au fost îndepărtați și în toate posturile de conducere și de control a fost așezată mediocritatea, docilă prin însăși condiția ei. Dacă înainte de a lua integral puterea partidul părea să facă curte intelectualilor, după instalarea la putere el a trecut în mod brutal, nedisimulat

și fără tranziție la războiul contra elitei intelectuale. Închisorile s-au umplut cu acei intelectuali care n-au înțeles să facă imediat actul de vasalitate către partid. Cine va putea să spună câte vieți, câte cariere și câte valori s-au distrus atunci și de atunci încoace?

Între atașament politic și competență profesională sau talent, partidul nu a ezitat niciodată să opteze pentru cel dintâi, atunci când a fost vorba de promovarea în funcții a oamenilor, de distribuirea posturilor de răspundere. Este încă una din dilemele adânci ale regimului, a cărei nefirească rezolvare are consecințe negative în toate domeniile vieții noastre.

Cu câțiva ani în urmă s-a vorbit de desființarea serviciilor de cadre care aveau ca sarcină principală să întocmească dosare, să urmărească situația politică și viața fiecărui salariat și a tuturor rudelor lui. În realitate, aceste servicii nu s-au desființat, ci doar s-au simplificat dosarele pentru funcțiile mărunte. Pentru cele importante însă lucrurile au rămas la fel ca până acum. Aceeași minuțiozitate în cercetarea biografiei și mai ales același criteriu de promovare – atașamentul politic total. Între un inginer membru de partid, cu un trecut „nepătat“, cu „origine sănătoasă“ și dovezi certe de atașament, și altul mai bine pregătit dar fără aceste atuuri, primul va fi întotdeauna cel preferat. Există, de altfel funcții care nu pot fi ocupate nici azi decât de membri de partid. Așa s-a ajuns la situații anormale, care se întâlnesc pretutindeni, când oameni cu pregătire superioară, capabili și serioși sunt conduși de șefi mediocri sau chiar de nulități. Niciodată nu s-a irosit atâta capital de inteligență într-un mod atât de condamabil. Niciodată și nicăieri mai mult decât la noi nu au șomat, cu aparență de activitate, atâtea forțe intelectuale. Această neîntrecută mașină electronică, creierul omului de valoare, a fost și este utilizată, metaforic vorbind, să adune pe 2 cu 3 și să înmulțească pe 3 cu 7, când ea ar fi putut și ar fi trebuit să rezolve probleme de matematici superioare. Această mașină electronică, în care natura și societatea au investit un uriaș capital, se află la discreția mediocrităților, cărora li se oferă astfel satisfacția ordinară de a-i conduce pe cei ce le sunt superiori. Complexul de inferioritate a fost, în felul acesta, răzbnat la scară națională.

Așa-numita reformă a învățământului din 1948 a dus la scoaterea tuturor profesorilor din facultăți și înlocuirea lor cu cadre improvizate, lipsite de prestigiu și de pregătire, dar „profund atașate cauzei partidului“. Astfel, serii întregi de studenți au ieșit din facultăți fără o pregătire serioasă și au ocupat locurile care trebuiau ocupate aducând la rândul lor

prejudicii în economie, în învățământ, în cultură, în cercetare etc. Epurarea cadrelor din învățământul superior, ca și desființarea Academiei și înlocuirea vechilor ei membri cu ilegaliști anonimi, pentru a nu mai menționa și desființarea atâtor alte instituții de cultură, suprimarea tuturor revistelor etc., au constituit dovada peremptorie a idiosincrasiei partidului față de cultură și intelectuali, intoleranța cea mai gravă, cu urmări dezastruoase și de lungă durată. A fost dată astfel o lovitură mortală culturii, fiind anulată o tradiție care se formase și verificase timp de peste un secol. S-a distrus bunul cel mai de preț al acestei țări – elita intelectuală. Cel puțin cincizeci de ani se vor simți consecințele acestei măsuri, pornite din ură, din calcule și complexe de inferioritate. Procesul de autonomizare a învățământului și instituțiilor de cultură în raport cu factorul politic, proces care se realizase la noi și asigura continuitatea fără de care o cultură e paralizată, a fost rețezat în mod iresponsabil și definitiv. Cultura a fost politizată și subordonată puterii, iar rezultatele se cunosc.

Partidul nu a avut nici la început și nu are nici acum încredere în intelectuali, chiar când aceștia devin membri de partid. De câte ori nu am auzit în rândurile partidului acuzația gravă de „intelectualism“ și „deviere intelectualistă“ sau expresia „intelectuali împruțiți“, care rezumă o mentalitate, o atitudine, o politică, disprețul și neîncrederea față de aceștia. Când a luat puterea, partidul a avut ca obiectiv principal imediat zdrobirea oricărei împotriviri reale sau posibile din partea claselor „reacionare“, dar și a intelectualilor, stigmatizați cu același epitet. Au fost aruncați în închisori nenumărați scriitori, artiști, profesori, medici, filozofi. Alții au fost dați afară din posturi și, înconjuțați de tăcere, au pierit în sărăcie și anonim. Foarte mulți au luat drumul exilului de unde nu s-au mai întors nici până azi. *Ura împotriva intelectualilor și a culturii a fost mai adâncă și mai durabilă decât ura față de clasele „exploatoare“.* Procesul deschis intelectualilor și culturii s-a extins și asupra trecutului și nu a ocolit nici pe cei mai mari scriitori și oameni de cultură. Și acest proces, deși în forme atenuate, mai puțin brutale, nu a încetat niciodată. Răfuiala cu reprezentanții regimurilor trecute, cu politicienii vechi a încetat, aceștia fiind „lichidați“ ca atare, dar răfuiala cu intelectualii, nu. Și astăzi intelectualii sunt supuși unei cenzuri riguroase. Și astăzi cultura e dirijată de semidocti și mai ales de inși care au făcut dovada lipsei lor de personalitate și a atașamentului politic necondiționat. Și azi proletcultiștii de ieri, adică acei satrapi ai culturii improvizată în diriguitorii ei, după epurarea intelectualilor

adevărați, mai ocupă posturi de răspundere. Cutare e șef de revistă, cutare – șef de catedră universitară, cutare – director de institut, ministru al învățământului, președinte al Consiliului Culturii, director de editură, redactor șef etc. Și cei mai mulți sunt cu adevărat nulități, lipsiți de orice valoare și de caracter, puși acolo în chip de figuranți. Nu există revistă literară sau științifică, editură sau institut de cercetare să nu aibă în frunte un membru de partid cunoscut pentru stagiul lui de supunere necondiționată și servicii în slujba partidului. Iar cei care sunt oameni capabili și ar dori să facă ceva pentru această cultură sunt legați de mâini și de picioare de tot felul de directive, teze și hotărâri, controlați de activiști de partid puși în posturi de control în ministere, în Consiliul Culturii, fără nici un merit real, dar tocmai de aceea devotați.

E greu de înțeles de unde vine această aversiune față de cultură și de intelectuali. E un fel de repulsie congenitală, instintivă, o teamă superstițioasă față de miracolul inteligenței, al talentului, al personalității și mai cu seamă o *spaimă în fața libertății conștiinței*. Avariția puterii, imperativul unității de voință sunt incompatibile cu independența interioară a omului de cultură. Partidul simte că aceștia reprezintă o forță mult mai subtilă, mai contagioasă, mai greu de controlat decât interesele materiale și cele de clasă, o forță pe care nu-și poate permite s-o scape din frâu. În toate celelalte probleme se pot aranja compromisuri, pe plan intern și pe plan extern, dar în problema libertății de conștiință – nu. Setea irațională de a stăpâni omul în întreaga lui ființă, de a dispune în întregime de capacitatea lui de muncă și de creație, de voința și mai cu seamă de conștiința lui, nevoie atavică și profund antiumanistă, aceasta este explicația atitudinii față de cultură și intelectuali, ca și față de credință. Ateismul lor nu are, cum am mai spus, explicații sociale și doctrinale, ci în primul rând această explicație psihologică. Omul trebuie să vadă în partid unica putere ocrotitoare și salvatoare. Credința în Dumnezeu e ultimul izvor de rezistență a omului căruia i s-a luat totul. A ruina această speranță, această rezervă de rezistență sufletească, iată explicația ateismului de stat, a căruia absurditate constă în lipsa oricărei justificări obiective și raționale. În definitiv, un credincios poate fi un cetățean, un patriot și chiar un constructor al socialismului cel puțin la fel de bun ca și unul care nu crede în Dumnezeu. Dar ce nu e absurd și irațional aici? Arta, literatura, muzica, folclorul și chiar Biserica trebuie să devină anexe ale uriașei mașini de propagandă a partidului, altfel ele nu ar avea nici o rațiune în dialectica puterii, ar fi de-a dreptul stânjenitoare.

Perspectiva intelectualilor și a culturii e dintre cele mai sumbre. În *dialectica puterii nu există loc pentru intelectuali și pentru cultură*. Victoria, desăvârșirea comunismului va însemna între altele și sfârșitul culturii ca activitate creatoare a spiritului, o dată cu orientarea învățământului spre scopuri exclusiv practice. Cultura va fi doar un apendice al activităților practice și al propagandei și se va desfășura la nivelul brigăzilor de agitație. Și o dată cu moartea culturii va muri și omul ca ființă, transformându-se într-un robot al puterii.

În 1964, după douăzeci de ani de mers obligat ca patrupede, acceptat cu docilitate, începeam, cu timiditatea ce ne caracterizează, să reînvățăm mersul vertical. Mersul aplecat devenise o obișnuință, a doua noastră natură, și era, de ce să nu recunoaștem, pentru foarte mulți dintre noi, mult mai comod. Spatele nostru se obișnuise atât de mult aplecat, privirea – atât de mult cu un orizont de doi pași, încât, pentru a reveni la mersul vertical, ne-ar fi trebuit „devărate eforturi și un îndelungat exercițiu. Habitudinea reticenței și teama au făcut din noi niște ființe uitate de lume.

În definitiv, ar trebui să ne întrebăm dacă intelectualii nu-și merită soarta pe care o au azi. Așa-numita liberalizare din perioada 1964–1971, o liberalizare relativă și foarte atent controlată, nu poate fi privită sub nici un aspect ca un rezultat al acțiunii lor, ci al unor rațiuni politice mai greu de înțeles. Intelectualii au acceptat cu umiltoare docilitate toate serviciile ce li s-au impus. Unii au tăcut și s-au retras în anonim, iar alții – și nu dintre cei de mâna a doua – s-au grăbit să facă actul de subordonare și au devenit purtătorii de cuvânt ai regimului. Mulți au încercat, mai ales la început, sentimentul unei culpe neștiute. „Poate am greșit fără să vrem, poate am servit fără să știm cauze nedemne“. Acest sentiment de culpă, inculcat de propaganda oficială printr-o permanentă și metodică acțiune de *culpabilizare a conștiințelor*, a constituit una din cauzele supunerii lor. Dar cauza adâncă a fost și rămâne „cumințenia“ și „înțelepciunea“ noastră, lipsa de curaj, teama, frica de a nu ne pierde pâinea cea de toate zilele. Nici un protest, nici o împotrivire, nici un act de curaj și demnitate¹. Nu știu ca între cei aruncați în închisoare să fi fost vreunul care a făcut un act de împotrivire deschisă. Ei au fost închiși pentru „trecutul“ lor sau pur și simplu pentru intimidarea celorlalți. În cel mai onorabil caz, intelectualul român a practicat o rezistență pasivă.

Atunci când, după 1964, au început să fie retipărite în serii de „Opere alese“, ca niște tardive restituiri, unele din lucrările

¹Pasaj scris înainte de cazul Paul Goma (nota autorului)

scriitorilor clasici, noi ne-am bucurat ca de un dar neașteptat și am uitat că timp de douăzeci de ani această favoare a fost rezervată doar autorilor ruși. Când au început să fie retipăriți cu zgârcenie scriitori ca Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Ion Barbu, Vasile Voiculescu, Ion Pillat etc., am fost gata să uităm că timp de douăzeci de ani numele lor nu a fost pomenit decât pentru a fi defăimat. În facultăți, profesori improvizați din rândul inginerilor fără diplomă și al dentiștilor îl prezentau pe Blaga ca pe un reacționar, iar *Spațiul mioritic* ca o lucrare cu iz legionar. Maiorescu era și el reacționar, reprezentant al ideologiei burgheze și moșierești. Am uitat, de asemenea, că nici în bibliotecile publice mari cei mai de seamă scriitori români și străini nu puteau fi citiți decât cu aprobare specială. După douăzeci de ani de ură manifestată contra a tot ce este valoare în cultura noastră a început, în 1964, să ni se restituie cu lingurița ceea ce ni s-a zmulș în mod brutal. Iar noi ne-am bucurat și am uitat și am iertat totul. Anul 1971 ne-a trezit însă, tot atât de brutal, din euforia noastră facilă. De atunci a reînceput ofensiva, pornită din *aceeași ură și teamă atavică împotriva culturii*. Stafia califului Omar care a incendiat biblioteca din Alexandria a revenit printre noi. Iar noi ne-am plecat din nou cu resemnare fruntea.

Răspunderea revine în primul rând intelectualilor de prestigiu care aveau și au *datoria de a apăra libertatea de conștiință*, de a ridica vocea împotriva cenzurii și a tuturor actelor anticulturale.

Scriitorii cei mai buni au încercat și încearcă, e adevărat, să strecoare, într-un limbaj voalat cu mii de precauții, o fărâmă de adevăr, crezând că în felul acesta și-au făcut, atât cât le-a stat în putere, datoria, dar mai demn ar fi fost să tacă, chiar dacă s-ar fi găsit, cum s-a și întâmplat în realitate, sute de veleitari care să scrie. Dacă toți scriitorii de valoare ar prefera să tacă decât să accepte cenzura și autocenzura, demnitatea de scriitor ar fi salvată. Scriind în asemenea condiții, ei aduc fără să vrea un serviciu regimului care se laudă cu operele lor.

Unii spun cam așa: adevărul trebuie rostit în șoaptă, într-un limbaj încifrat, metaforic, cine știe să citească va citi printre rânduri. Întrebarea e dacă un astfel de adevăr, rostit cu gura mai mult închisă, mai este adevăr și dacă el nu servește mai curând *aparenței* de cultură, de care regimul are încă nevoie, decât adevărului și culturii. Nu cred că există valoare autentică acolo unde scriitorul se autocenzurează reflex, înainte de a fi cenzurat de instituțiile oficiale.

Scriitorii adevărați poartă o răspundere pe care vor trebui s-o justifice în fața posterității, a acelei posterități ideale pe

care fiecare dintre ei o speră. Acela care nu poate privi cu conștiința liniștită posteritatea, sau care nici nu se gândește la posteritate, este un impostor. Ei scriu acceptând condiția adânc umilitoare a cenzurii. De peste treizeci de ani – cenzură și constrângeri, interdicții și tentații pentru a-i determina să accepte degradarea. Și ei, scriitorii adevărați, o acceptă cu iluzia că servesc literatura, dar despre drama noastră a tuturor ei nu au putut și nu vor putea să scrie niciodată. Scriitorii ar trebui să blesteme sau să tacă. Restul nu e decât compromis. Iată de ce literatura care se scrie, mutilată de cenzură și de autocenzură, mi se pare o palidă comedie, o insultă pe care elita intelectuală o aduce oamenilor tăcuți, care au tăcut în toată istoria.

Participarea noastră la acest simulacru de viață intelectuală, culturală și artistică este o înșelare a noastră înșine și a generațiilor viitoare. Iată, vor spune acestea, în condițiile de atunci a fost totuși posibilă preocuparea de valorile spirituale, acele condiții și acel regim au fost totuși prielnice artei și literaturii. Și acest lucru va fi poate suficient pentru a răscumpăra și salva memoria regimului. După treizeci de ani a devenit limpede că acest sistem este, prin însăși natura lui, incompatibil cu o viață intelectuală și culturală adevărată, adică liberă. Este, cum îl numea savantul Saharov, „un sistem fundamental antiintelectual“. Dar e tot atât de limpede că el nu poate renunța deschis la orice aparență de viață culturală, că are nevoie de un simulacru de cultură și artă. Iată de ce, scriind în asemenea condiții, participăm cu toții, cu fiecare rând al nostru, la opera de mistificare, de amăgire și înșelare. Dacă cuvântul nu mai poate comunica adevărul, mi se pare o nelegiuire să-l prostituezi, făcându-l complice cu cei care l-au frustrat de prerogativele lui. Cuvinte și fraze bolnave – iată scrisul nostru. De ce nu tăcem cu toții, în loc să pătăm hârtia cu niște lucruri debile, timide, inutile? Nu vom înșela niciodată vigilența stăpânului, zadarnic nutrim această iluzie. Facem culturalism sec, fastidios, în neputința noastră de a scrie adevărul. Ne mulțumim cu o bălbăială incoloră și impotentă. Scrisul nostru pare afectarea unor preocupări care te dezgustă prin falsitatea lor. Unii scriu niște biete cărți mutilate, iar alții le analizează cu gravitate, cu seriozitate, le dedică studii și cronici ca în cea mai firească dintre lumi, fără a simți ridicolul situațiilor. Nu știu de ce, dar mi se pare o rușine ca scriitorii să mai încerce să facă literatură, ca și când ar vrea să spună că trăim într-o lume în care totul merge normal.

Nutrim iluzia deșartă că ne-am făcut, atât cât a fost cu putință,

datoria. În realitate, suntem cu toții niște ratați. Operele noastre, ceea ce noi înșine numim astfel, nu sunt altceva decât niște palide simulacre de opere. Un imens azil de mutilați. Înainte de a fi desfigurate de cenzura atotstăpânitoare, ele au fost degradate de noi înșine, din teamă și lașitate, din dorința de a nu rămâne niște anonimi. Cu toții am mimat viața literară, am mimat rolul de scriitori, înșelându-ne cititorii și amăgindu-ne pe noi înșine. Nu ar fi fost mai frumoasă, mai grăitoare, mai demnă tăcerea? Vă chem pe toți la o grevă a tăcerii pentru un deceniu. Aceasta ar fi cea mai nobilă operă pe care am lăsa-o celor ce vor veni. Din ea ar înțelege și ar învăța mai mult decât din tot ce am scris până acum. De ce nu încercăm să avem eroismul tăcerii, dacă nu-l putem avea pe acela al adevărului și al faptei? Ar fi să cerem de la noi înșine prea mult. Nu numai că nu avem eroismul tăcerii, dar unii dintre noi nu au ezitat să înjosească și mai mult numele de scriitor, nu s-au rușinat să laude public cenzura. Pentru un scaun de director de editură, de revistă sau de simplu redactor, ei sunt gata să pactizeze cu regimului, să fie mai zeloși decât li se cere. Cei mai odioși sunt acei lingăi cu suflete de slugă care, pentru a le fi lor bine, s-au întrecut și se întrec să se pună în serviciul puterii, să preamărească binefacerile partidului, să ridice osanale deșănțate stăpânului. Ce mai putem aștepta de la asemenea oameni? Nu merităm noi oare tot disprețul și toată degradarea ce ni se rezervă?

Prea multe cuvinte și prea multă răbdare. Ne-ar trebui cuvântul purificat de orice frică, de orice ezitare, cuvântul de foc. Dar cine, Doamne, să-l rostească?

Lumea se americanizează și se sovietizează

Nici o speranță din interior și nici o speranță din afară. La dialectica internă a puterii vine să se adauge o conjunctură internațională mereu favorabilă puterii. Oriunde ne întoarcem privirile nu aflăm decât neputință sau împotrivire. Un vâl compact de efeminare și ipocrizie, de lașitate și complicități s-a întins parcă peste lume. Noțiunile de libertate, de valoare, de frumos și de umanism, de bine și de rău se relativizează și suferă o neîncetată degradare. Nu mai există granițe între bine și rău, între frumos și urât, între libertate și opresiune. Ideologia și politica devin religie de stat și-și aservesc cu brutalitate cultura, credința, filozofia, arta. Lumea se americanizează și se sovietizează și nu mai știm bine ce deosebire e între una și alta, nu știm dacă ne americanizăm în formă și ne sovietizăm în conținut sau invers; dacă americanizarea nu duce, pe o cale

„liberă“, tot la comunism, ori dacă acesta nu tinde, fără „democrație“ și celelalte accesorii, tot spre americanizare.

Statele Unite ale Americii au negociat și au trădat cauza libertății țărilor din estul Europei, după cum se pregătesc probabil s-o trădeze pe aceea a Europei Occidentale. Ele au putut, dar n-au făcut nimic pentru aceste țări, în afară de cuvinte frumoase. Acum au renunțat și la asemenea cuvinte. Popoarele din Est s-au întrebat cu spaimă, înțelegând că viitorul lor era pecetluit, de ce Statele Unite au rămas cu brațele încrucișate atunci când rușii au zdrobit, în 1956, revolta eroică a poporului maghiar? Cu atât mai mult cu cât, la ora aceea, America nici nu ar fi avut nevoie să intervină direct. Ar fi fost de ajuns un avertisment energic pentru ca rușii să stea cumiști deoparte. Poate că Statele Unite au nevoie de existența și amenințarea comunismului aici, pentru a determina Europa Occidentală să fie docilă, la fel cum au avut nevoie de Cuba comunistă pentru a speria celelalte țări din continentul american.

Comunismul a devenit astfel un instrument al dominației americane în lume. El și-a pierdut toate atuurile umanitare și libertare pe care teoretic le-a avut la început. Și, din acest punct de vedere, el nu mai reprezintă o amenințare pentru nimeni, pentru că nu mai reprezintă o atracție. Lumea cunoaște azi adevărata față a comunismului: o societate artificială, impusă și menținută cu forța și care *într-o singură săptămână de libertate s-ar destrăma ca o pânză de păianjen*. Statele Unite știu acest lucru și de aceea nu se tem. Dar comunismul reprezintă o amenințare militară. Și Statele Unite au nevoie de această permanentă amenințare. Dominația lor în lume nu ar putea fi concepută fără această amenințare. O mare putere civilizată și democratică, cum sunt Statele Unite, nu-și poate întemeia și menține dominația pe forța brută, ci pe ajutorul împotriva forței brutale care aservește, național și social. Din această situație decurge nevoia ca Statele Unite să se folosească, desigur în mod indirect, de forța și amenințarea pe care o reprezintă Uniunea Sovietică. De aceea Statele Unite, adică aceia care decid și fac politica acestei țări, sunt gata chiar să-i ajute economic pe ruși.

Incompetența și ambițiile de putere ale unor conducători, incapacitatea sistemului, lipsa de libertate, permanenta nemulțumire și stare explozivă sunt aliații constanți ai americanilor în interiorul țărilor comuniste. Cu sprijinul acestor aliați, pe care la nevoie i-ar putea încuraja și folosi, ei țin în frâu pofta de hegemonie mondială a rușilor, dincolo de limitele dorite de americani. Statele Unite știu prea bine ce uriaș

potențial exploziv uman s-a acumulat în aceste țări și care nu așteaptă decât un semn de încurajare pentru a arunca în aer întreg eșafodajul artificial al sistemului. Dar, deocamdată, Statele Unite nu numai că nu-i încurajează pe acești aliați, dar fac totul parcă pentru a-i dezorienta, pentru a-i cuminți și mai mult. Formal, ele dezaprobă în cuvinte studiate expulzarea lui Soljenițan și tratamentul la care sunt supuși dizidenții ruși, pentru că Statele Unite țin să se prezinte în lume cu o aureolă umanitară și liberală. Și astfel Soljenițan va fi probabil uitat sau va deveni incomod, iar ceilalți intelectuali și dizidenți, ca și popoarele, vor trage învățătura amară că nu e nimic de făcut împotriva forței brutale a complicităților și a fatalității destinderii. Pentru că Statele Unite, după ce au ajutat comunismul să câștige războiul și să-și întindă stăpânirea asupra unei jumătăți a Europei, după ce l-au ajutat să devină o putere militară mondială, acum prezintă înțelegerea și destinderea cu el ca pe o fatalitate. Prin gura oamenilor ei politici America spune că destinderea cu rușii e lucrul cel mai important, altfel lumea ar risca apocalipsul nuclear. Nu putem compromite destinderea cu Uniunea Sovietică din cauza invadării Cehoslovaciei, nici din cauza lui Soljenițan sau a dizidenților internați în clinici de boli mintale, și nici din cauza Angolei. Destinderea e lucrul capital, toate celelalte sunt de o importanță secundară în comparație cu destinul omenirii care atârnă de destindere. Se pune întrebarea de ce conducătorii ruși nu gândesc și nu se comportă ca domnul Kissinger, de exemplu? De ce ei nu se feresc să compromită destinderea, ci dimpotrivă, par să spună tuturor: dacă doriți destindere dați-ne voie să vă ocupăm, sau cel puțin să instalăm la conducere partide comuniste în țările voastre? Oare rușii au prins slăbiciunea domnului Kissinger pentru destindere și acum îl șantajează, ori domnul Kissinger joacă cu cărțile măsluite un joc nedemn de o mare putere ca Statele Unite? Se află ei în situația de a dori acest lucru mai mult decât rușii? America este incomparabil mai bogată și mai puternică și ar putea să-i depășească și mai mult într-o cursă a înarmărilor. Și totuși, americanii se comportă *ca și când* ei s-ar afla într-o situație disperată, fiind gata să abdice de la principiile umanitare afirmate cu demnitate de ei înșiși. Ce se ascunde în spatele atitudinii conciliante a americanilor? Aceasta e întrebarea pe care și-o pune orice om de bună credință și de bun simț, fără a fi nevoie să fie un expert în probleme militare.

S-a vorbit și se mai vorbește încă de „erori” ale Statelor Unite și în general ale Occidentului în relațiile cu Uniunea Sovietică,

erori care durează de aproape patru decenii, de la 1940 încoace. Acesta să fie oare adevărul? Cum a fost posibil ca aceste „erori“ să se repete și să se perpetueze atâta timp? De ce un președinte nu a corectat „erorile“ evidente ale predecesorului său, pe care le-a criticat foarte lucid în campania electorală? Legenda aceasta a „erorilor“ pare mai curând o scuză comodă sau chiar o diversiune. Pentru că nu de erori poate fi vorba, ci de o politică conștientă de cedare sistematică în fața Uniunii Sovietice, echivalentă în fond cu o trădare nu numai a țărilor din Est, dar poate și a Occidentului. Oamenii lucizi și demni care au voit realmente să se opună expansiunii sovietice au fost înlăturați discret sau puși în imposibilitatea de a întreprinde ceva. Au fost în schimb promovați politicieni dispuși la compromisuri și cedări.

Începând cu revoluția din 1917, dar mai ales cu cel de-al doilea război mondial, politica americană a fost și a rămas duplicitar favorabilă rușilor și, în general, comunismului. Favorabilă sub aspect economic, politic și chiar militar, în ciuda unei declarate și aparente opoziții. Pe de o parte, Statele Unite dezaprobă comunismul, pe de altă parte, ele cedează pas cu pas în fața lui, începând cu Yalta, indiferent în ce parte a lumii, îl ajută chiar. Oare din stângăcie și credulitate politică, din calcul și complicitate, din interes negustoresc miop sau din cauza unor forțe oculte care subminează orice opoziție reală față de comunism?

În ultimul timp în Statele Unite își face loc tot mai mult ideea capitulară și rușinoasă că e mai bine ca americanii să accepte comunismul decât să piardă într-un război atomic. Aceasta înseamnă că Statele Unite au fost de pe acum îngenuncheate, că Uniunea Sovietică a câștigat de fapt bătălia pentru instaurarea comunismului mondial. Restul nu mai e decât o chestiune de timp. De ce oare în Uniunea Sovietică nu și-a putut face loc ideea că e preferabilă acceptarea democrației și a capitalismului decât alternativa distrugerii atomice? Poate că țelul Americii este comunizarea întregii Europe, dar dacă oamenii ei politici cred că marșul comunismului se va opri la Finister, ei se înșală grav. Da, „barbarie cu chip uman“, dar o barbarie foarte bine organizată și echipată atomic.

Va urma

Capitolul „Dialectica puterii – eseu politologic“ (1975, 1988) este reprodus din volumul M. Nițescu Sub zodia proletcultismului – Dialectica puterii, apărut la Editura Humanitas, în seria „Document“, 1995.